

Ανυπακοή και νόμος

Από τον ΒΑΣΙΛΗ ΜΑΓΚΛΑΡΑ

Τι σημαίνει κοινωνική ανυπακοή; Με ποιες μεθόδους μπορεί να εκφράζεται; Ποια η σχέση με το νόμο; Είναι δυνατόν η έκφρασή της να μην έχει νομικές συνέπειες, όπως για παράδειγμα συχνά συμβαίνει στην Ελλάδα, στις μέρες μας, με παντοειδή κινήματα; Γιατί μια έκφραση ανυπακοής επιδιώκει να προσδιορίσει το περιεχόμενο της μελλοντικής νομοθεσίας;

Το βιβλίο του Ξενοφώντα Γιαταγάντα θέτει, σε δύσκολες εποχές, ένα θεμελιώδες ερώτημα. Υπάρχει δικαίωμα αντίστασης και πολιτικής ανυπακοής στις σύγχρονες, πολύπλοκες και δημοκρατικά συγκροτημένες κοινωνίες; Ο συγγραφέας επιχειρεί να απαντήσει σ' αυτό το ερώτημα μέσα από σχεδόν πεντακόσιες σελίδες πυκνής, φορτωμένης με νομική ορολογία, γραφής. Το βασικό επιχείρημα της έρευνάς του εδράζεται στο ετερογενές και πολυποικίλο γνωστικό αντικείμενο της φιλοσοφίας του δικαίου και, ως εκ τούτου, είναι ένας συνδυασμός νομικού φορμαλισμού, πολιτικής θεωρίας, κοινωνιολογικής ανάλυσης, ιστορικής αναψηλάφησης και, βέβαια, φιλοσοφίας, καθώς κατατείνει, υπό την ευρύτερη έννοια, στην αναζήτηση του δέοντος.

Συνολικά, ο συγγραφέας επιχειρεί να ερμηνεύσει το δικαίωμα στην αντίσταση και την πολιτική ανυπακοή αναφερόμενος σε μια ιδέα νομιμότητας που δρα προληπτικά ως προς την πολιτικά αποκλίνουσα συμπεριφορά. Η κριτική στο μανιχαϊστικό πρότυπο ανάλυσης του Δικαίου εντάσσεται σε μια ευρύτερη προσπάθεια ανάδειξης του σύγχρονου, πραγματικού, κοινωνικού ρόλου του κανόνα Δικαίου. Αυτοί οι κανόνες οφείλουν να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά, προσβλέποντας στην ανεκτικότητα και να προσαρμόζονται στις διαρκώς ανανεούμενες και εξελισσόμενες κοινωνικές αξίες. Ο συγγραφέας διαβλέπει μέσα από το εν λόγω επιχείρημα τη μοναδική, σύγχρονη, δημοκρατική διέξοδο των μετανεωτερικών, μαζικών, τεχνοκρατικών κοινωνιών και την αναστροφή της τάσης απαξίωσης του δικαίου και της ευθύνης της πολιτικής συμμετοχής. Ένα είδος αυτοθέσμησης που εκφράζεται με την εκ των προτέρων ενσωμάτωση της πολιτικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς στον κανόνα δικαίου.

20 Ιουλίου 2011. Τουρίστες, σέρνοντας τα μπαγκάζια τους, υφίστανται τις συνέπειες του αποκλεισμού του αεροδρομίου Ηρακλείου από τους ιδιοκτήτες ταξί. Οι διαμαρτυρόμενοι παραγνωρίζουν τις ενδεχόμενες νομικές συνέπειες της πράξης τους, αλλά αδιαφορούν και για οποιαδήποτε πολιτική αξία μπορεί να δικαιολογήσει μια τόσο οριακή διαμαρτυρία.

Ο Γιαταγάντα στοχεύει ιστορικά στην αναψηλάφηση της δυνατότητας συγχώνευσης των δυο εννοιών, του δικαιώματος αντίστασης και της πολιτικής ανυπακοής. Μια τέτοια συγχώνευση, λέει, δεν είναι δυνατή, ωστόσο, η στόχευση του έργου έγκειται στην «προσπάθεια ένταξης των δυο εννοιών στο πλαίσιο της θεσμικής πρακτικής, δηλαδή της λειτουργίας τους στο πολιτικό σύστημα, μέσω της ανάλυσης των υποκειμένων που ανυπακούουν ή αντιστέκονται (δημόσιοι λειτουργοί, μεμονωμένοι πολίτες, οργανωμένα κινήματα), μέσω του αντικειμένου των πρακτικών αυτών που χαρακτηρίζονται ως αποκλίνουσες (ρήξη της τυπικής και διεκδίκηση μιας νέας, πιο ουσιαστικής νομιμότητας) και μέσω της διακρίβωσης της πραγματικής φύσης τους (υποκειμενικό/ανθρώπινο δικαίωμα ή απλή υποχρέωση δράσης).»

Η αποκλίνουσα συμπεριφορά στο χώρο της πολιτικής και της κοινωνικής δράσης των ατόμων είναι η έκφραση της απλής επιθυμίας τους να μεταβάλλουν τους όρους της ζωής τους προς μια νέα κατεύ-

θυνση, που λαμβάνει υπόψη τη διαμορφούμενη κοινωνικότητα. Δηλαδή, εμφανίζεται ως αξιακή μεταστροφή που λανθάνει στο ήδη διαμορφούμενο και εμφανίζεται ως αντίσταση σε αυτό. Οι νομικές καταβολές του συγγραφέα τον οδηγούν στην φορμαλιστική ανάλυση της εν λόγω διάστασης, στην προσπάθεια οργάνωσης του ερευνητικού του ερωτήματος, όχι από τη σκοπιά της αξιολόγησης των ιδεολογικών περιεχομένων που λαμβάνουν η αντίσταση και η πολιτική ανυπακοή, αλλά ως μορφές κοινωνικής δράσης που πρέπει να ελεγχθούν συστηματικά. Έτσι, η κοινωνική εξέλιξη, η αξιακή μεταστροφή και η κοινωνική δράση προς αυτήν την κατεύθυνση αξιολογούνται ως στοιχεία της λειτουργικής ομαλότητας του κοινωνικού, εφ' όσον εμπεριέχονται σ' αυτόν τον κανόνα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

Η κεντρική ιδέα γύρω από την οποία περιστρέφεται το κείμενο του Γιαταγάντα είναι η ενσωμάτωση, με κάποιον τρόπο, της πολιτικής πα-

Ξενοφών Γιαταγάντα,
Δικαίωμα αντίστασης και
πολιτική ανυπακοή.
Νομιμοποίηση κατά
νομιμότητας. Κριτική,
Αθήνα 2010, σελ. 480

ρέκβασης, ατομικής ή συλλογικής, στον κανόνα Δικαίου. Η θέσμιση δηλαδή και ως εκ τούτου ο έλεγχος των βίαιων διεκδικήσεων που προκύπτουν από τη δικαιολογημένη επιδίωξη των πολιτών να αποκατασταθεί η κοινωνική δικαιοσύνη που έχει διασαλευθεί.

Το δικαίωμα στην αντίσταση και στην πολιτική ανυπακοή, λέει ο συγγραφέας, δεν αφορά μόνο την κοινωνική δικαιοσύνη, αλλά και την ίδια την κοινωνική εξέλιξη. Οι μεγάλες κοινωνικές αλλαγές προκύπτουν πάντα μέσα από την αμφισβήτηση των υπάρχουσών κατεστημένων δυνάμεων. Συνεπώς, η αμφισβήτηση του θετού Δικαίου εντάσσεται στο ίδιο θεωρητικό πλαίσιο με την προβληματική της αναζήτησης του μηχανισμού της κοινωνικής αλλαγής. Ο συγγραφέας δεν παρασύρεται σε αναλύσεις τυπικές για την κοινωνιολογία ούτε στην απόπειρα συγκρότησης μιας μεγάλης θεωρίας της κοινωνικής εξέλιξης. Επιχειρεί φορμαλιστικά, με την κατά περίπτωση χρήση εννοιακών εργαλείων από τις πολιτικές επιστήμες, την κοινωνιολογία και τη συγκριτική ιστορική ανάλυση, να συστηματοποιήσει το πρόβλημα της ανυπακοής και της πολιτικής αντίστασης στις δημοκρατικές κοινωνίες και να οροθετήσει την επιστημονική ανάλυση στο πεδίο της λειτουργικής και συστημικής ενσωμάτωσης αυτού του φαινομένου και όχι σ' αυτό της αξιολόγησης.

Οι νομικές καταβολές του συγγραφέα τον παρωθούν εν τέλει να αποζητήσει τις πολιτικές αξίες του διαρκώς ανανεούμενου κοινωνικού συμβολαίου, δηλαδή τους βασικούς και ουσιώδεις όρους διαφύλαξης της επαπειλούμενης κοινωνικής αναπαραγωγής, μέσα από τον νομικό φορμαλισμό, τον κανόνα δικαίου. Ωστόσο, ο συγγραφέας φαίνεται να γνωρίζει καλά ότι η εν λόγω διαδικασία αντιστρέφεται στις ιστορικές κοινωνίες και ο κανόνας Δικαίου έπεται των ιστορικών εξελίξεων. ■